

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 35 (2010)

Αργύρης Πασσάς - Θοδωρής Τσέκος (επιμ.),
Εθνική διοίκηση και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση,
Παπαζήσης, Αθήνα 2009, 635 σελ.

Στέλλα Λαδή

doi: [10.12681/hpsa.14503](https://doi.org/10.12681/hpsa.14503)

Copyright © 2017, Στέλλα Λαδή

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Λαδή Σ. (2017). Αργύρης Πασσάς - Θοδωρής Τσέκος (επιμ.), Εθνική διοίκηση και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, Παπαζήσης, Αθήνα 2009, 635 σελ. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 35, 168–172.
<https://doi.org/10.12681/hpsa.14503>

αγνοούμενοι: όλα αυτά ξεκίνησαν το 1963», επισημαίνει ο συγγραφέας.

Ο Παπαδάκης πετυχαίνει στο εγχείρημά του, ιδίως στα τελευταία κεφάλαια του βιβλίου, όταν προσθέτει στην εθνική καταγωγή των συνομιλητών του τόσο τις κοινωνικοπολιτικές ταυτότητές τους (άνδρες/γυναίκες, νέοι/πλικιωμένοι, αριστεροί/δεξιοί, εθνικιστές/υπέρμαχοι της προσέγγισης των δύο πλευρών). Από το βιβλίο αυτό και από άλλες πηγές προκύπτει ότι ισχυρές μερίδες Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων δεν ενδιαφέρονται για μια κοινή πατρίδα. Θέλουν να ζήσουν χωριστά. Από την άλλη μεριά, η εμπειρία του Παπαδάκη στο μεικτό χωριό Πύλα/Πίλε δείχνει ότι η συμβίωση είναι δυνατή. Στο χωριό, οι εθνικοί διαχωρισμοί δεν αρκούν για να ερμηνεύσει κανείς συγκρούσεις και συμμαχίες, αδιαλλαξία και ανοχή. Όλα γίνονται ένα κουβάρι σχέσεων το οποίο δεν ξετυλίγεται με όρους εθνικών ταυτοτήτων. Η λεπτοδουλειά του συγγραφέα σε αυτό το έκτο κεφάλαιο του έργου του υπερβαίνει τη στιλιζαρισμένη αντιδιαστολή Ελλήνων-Τούρκων στα αρχικά κεφάλαια.

Σε κάθε περίπτωση, το βιβλίο, χωρίς να στοχεύει σε ανάληψη του Κυπριακού, προσφέρει μια ματιά «από τα κάτω» και μέσα και από τις δύο κοινότητες. Η μετάφραση της Έφης Γαβριήλ είναι πολύ καλή. Ωστόσο, η παράθεση εκτενών αποσπασμάτων από τις συνεντεύξεις στο ελληνοκυπριακό ιδίωμα, με ιδιαίτερα τυπογραφικά στοιχεία, κουράζει από ένα σημείο και πέρα.

Εν τέλει, τα συναισθήματα και τα πολιτικά σχόλια του Παπαδάκη δεν αναιρούν την αναλυτική αξία του έργου του. Αν είχε αφαιρέσει τη συγκίνηση και το χιούμορ, θα πρόδιδε τον άθλο του να κάνει έρευνα για τόσο μεγάλο διάστημα σε τόσο «εύφλεκτους» τόπους. Η θέση του υπέρ του σχεδίου Ανάν, γραμμένη μετά το δημοψήφισμα (Απρίλιος 2004), είναι αποτέλεσμα αξιοπρόσεκτης σύνθεσης του τοπικού με το γενικό: «Αν μια επανωμένη ομόσπονδη Κύπρος γινόταν μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα ήταν η πρώτη μουσουλμανο-χριστιανική ομοσπονδία. Η Κύπρος θα μπορούσε να γίνει φάρος –κεράκι έστω– της ελπίδας στη μετά την 11η Σεπτεμβρίου εποχή».

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Α. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΡΓΥΡΗΣ ΠΑΣΣΑΣ - ΘΟΔΩΡΗΣ ΤΣΕΚΟΣ (επιμ.), *Εθνική Διοίκηση και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*, Παπαζήσης, Αθήνα 2009, 635 σελ.

Ο συλλογικός τόμος που επιμελήθηκαν οι Αργύρης Πασσάς και Θοδωρής Τσέκος αποτελεί μια από τις λίγες προσπάθειες αποτύπωσης της επιρ-

ροής της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) στην ελληνική δημόσια διοίκηση. Οι στόχοι του βιβλίου είναι δύο: πρώτον, η έκθεση των οριζόντιων και θεσμικών αλλαγών στην ελληνική κεντρική διοίκηση από την ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ε. μέχρι σήμερα, αποφεύγοντας τη χρήση ενός συγκεκριμένου θεωρητικού υποδείγματος, αλλά εκθέτοντας τα υπάρχοντα θεωρητικά εργαλεία και δεύτερον, η διασύνδεση της μεταπτυχιακής διδασκαλίας και της έρευνας μέσω της αξιοποίησης των ερευνητικών αποτελεσμάτων και των μελετών περίπτωσης των σπουδαστών με σκοπό τον εμπλουτισμό της σχετικής βιβλιογραφίας. Και οι δύο στόχοι είναι ευγενείς και μπορούν να αποδώσουν καρπούς, ταυτόχρονα όμως δημιουργούν θεωρητικές και εμπειρικές προκλήσεις για τους επιμελητές της έκδοσης.

Όσον αφορά τον πρώτο στόχο, η αποφυγή υιοθέτησης ενός θεωρητικού υποδείγματος, ενώ προσφέρει ευελιξία στον σχηματισμό θεωρητικών προτάσεων και υποθέσεων εργασίας, μπορεί να δυσχεράνει την ταξινόμηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων και την εξαγωγή θεωρητικών συμπερασμάτων. Αναφορικά με τον δεύτερο στόχο, τα ερευνητικά πονήματα των σπουδαστών, τα οποία ολοκληρώθηκαν υπό την καθοδήγηση των επιμελητών και μέσω της χρήσης αναλυτικού υποδείγματος για την εμπειρική έρευνα, προσφέρουν πρωτογενές και ιδιαίτερα ενδιαφέρον εμπειρικό υλικό το οποίο, υπό άλλες συνθήκες, δεν θα ήταν εύκολο να συγκεντρωθεί. Η πρόκληση είναι το υλικό αυτό να συσχετισθεί με τη θεωρητική συζήτηση και να ταξινομηθεί σωστά, ώστε να συμβάλει στη γνώση μας για τις αλλαγές στην ελληνική δημόσια διοίκηση και την επιρροή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις εθνικές διοικήσεις συγκριτικά.

Το βιβλίο είναι χωρισμένο σε τρία μέρη και αποτελείται από δεκατέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο μέρος τιτλοφορείται «Οριζόντιες διαστάσεις» και ξεκινά με μια επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας για την επίδραση της Ε.Ε. στις εθνικές διοικήσεις από τον Αρ. Πασσά, όπου τονίζεται ότι το κράτος δεν είναι μόνο αποδέκτης των ευρωπαϊκών πολιτικών, αλλά και διαμορφωτής τους. Επιπρόσθετα, στο κεφάλαιο αυτό περιγράφονται σύγχρονες μέθοδοι διακυβέρνησης της Ένωσης όπως η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού (ΑΜΣ). Το δεύτερο κεφάλαιο, από τον Θ. Τσέκο, συμπεραίνει ότι το ελληνικό διοικητικό σύστημα κατ' ουσία λίγο έχει επηρεαστεί από τη συμμετοχή της χώρας στην Ε.Ε., γεγονός που εν μέρει οφείλεται στην έλλειψη σαφούς ευρωπαϊκής πολιτικής για τη δημόσια διοίκηση η οποία, όπως είναι αναμενόμενο, δίνει τη δυνατότητα στα κράτη-μέλη να συνεχίζουν να συμπεριφέρονται όπως γνωρίζουν. Το τρίτο κεφάλαιο, των Αρ. Πασσά και Ευ. Πετρά-

κπ, συνεχίζοντας να εμπλουτίζει το γενικό πλαίσιο του βιβλίου, επιχειρεί καταρχάς να καταγράψει τις αντιλήψεις των κυρίαρχων πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων για την ευρωπαϊκή προοπτική της Ελλάδας και, δεύτερον, συζητώντας λεπτομερώς τον εγχώριο συντονισμό της ευρωπαϊκής πολιτικής, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι είναι οι προσωπικές σχέσεις και όχι οι θεσμοί που έχουν τη μεγαλύτερη σημασία.

Το τέταρτο κεφάλαιο του πρώτου μέρους, των Α. Γιομπρέ-Δημητρίου και Ευ. Καπιτοίνα, γραμμένο σε διαφορετικό ύφος, αναλύει τη νομική και διοικητική διαδικασία ενσωμάτωσης του κοινοτικού δικαίου στην εσωτερική έννομη τάξη. Παρουσιάζει επιπλέον τα εργαλεία και τις βέλτιστες πρακτικές που προωθούνται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την ορθή ενσωμάτωση και εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου στα κράτη-μέλη. Το επόμενο κεφάλαιο, του Αν. Μπουργαολή, καταπιάνεται με το πολύ ουσιαστικό και όχι αρκετά συζητημένο ζήτημα της πρόσβασης ευρωπαίων πολιτών σε θέσεις απασχόλησης στη δημόσια διοίκηση άλλων κρατών-μελών εκτός του δικού τους. Ο συγγραφέας καταλήγει ότι τα κράτη μέλη, κινούμενα στο πνεύμα της ενίσχυσης της κινητικότητας των ευρωπαίων πολιτών, έχουν μεν απαλείψει την ιθαγένεια ως προϋπόθεση για την πρόσβαση σε θέσεις απασχόλησης στη δημόσια πολιτική, συντηρούν όμως συγκαλυμμένα εμπόδια όπως: έλλειψη ενημέρωσης για τις κενές θέσεις ή άρνηση παροχής κοινωνικής ασφάλισης. Το έκτο κεφάλαιο, των Ν. Παναγιωτόπουλου και Σ. Μιγκλή, αφορά ένα εξίσου πρακτικό ζήτημα το οποίο, όμως, μπορεί να επηρεάσει την κουλτούρα των εθνικών διοικήσεων: τους αποσπασμένους εθνικούς εμπειρογνώμονες στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Πρόκειται για δημόσιους λειτουργούς με εξειδικευμένη εμπειρία και γνώση που αποσπώνται στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και έμμεσα συνεισφέρουν στη σύγκλιση της διοικητικής κουλτούρας των κρατών-μελών της Ε.Ε. Το τελευταίο κεφάλαιο του πρώτου μέρους, από την Ευ. Πετράκη, αφιερώνεται στις ελληνικές ανεξάρτητες αρχές ρυθμιστικού χαρακτήρα και στη σχέση τους με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις προτεραιότητές της. Λίγο υπερβολικά, οι ελληνικές ανεξάρτητες αρχές χαρακτηρίζονται «υπηρεσίες» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για να τονιστεί ο ρόλος τους στην προώθηση της υλοποίησης των ευρωπαϊκών πολιτικών στην Ελλάδα.

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου αποτελείται από μελέτες περίπτωσης συγκεκριμένων δημοσίων πολιτικών και των πιθανών μεταβολών που έχουν προκύψει λόγω της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η πρώτη πολιτική που αναλύεται, από την Γ. Γιαννακούρου, είναι η περιβαλλοντική η οποία έχει εκτενώς συζητηθεί στη βιβλιογραφία περί εξευρωπαϊσμού. Το κεφάλαιο επικεντρώνεται

στον ρόλο της ελληνικής δημόσιας διοίκησης στη διαμόρφωση των ελληνικών θέσεων, τη διαπραγμάτευση τους στα ευρωπαϊκά όργανα και στην ελλιπή εφαρμογή τους. Το επόμενο κεφάλαιο, του Π. Πέζαρου, αφορά μια εξίσου εξευρωπαϊσμένη πολιτική, την αγροτική, και αναδεικνύει τις προσαρμογές που η Ελλάδα θα πρέπει να επιφέρει στον τρόπο διοίκησής καθώς και στον αρμόδιο φορέα, το υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, έτσι ώστε να υπάρξει μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα κατά τη διαμόρφωση και την υλοποίηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Η πολιτική των σιδηροδρομικών μεταφορών παρουσιάζεται από τη Θ. Σταθοπούλου· επισημαίνονται οι ευρωπαϊκές οδηγίες που στοχεύουν στην απελευθέρωση των σιδηροδρομικών μεταφορών και οι θέσεις των κρατών-μελών και των κοινοτικών οργάνων ενώ συζητούνται ο ρόλος του ελληνικού υπουργείου Μεταφορών και οι αλλαγές που έχει υποστεί αυτός ο τομέας πολιτικής.

Το επόμενο κεφάλαιο, της Η. Νικολακοπούλου-Στεφάνου, έχει διττό σκοπό: πρώτον, την περιγραφή της εξέλιξης και του περιεχομένου της ΑΜΣ και, δεύτερον, τη συζήτηση για την επιρροή της στους τομείς της απασχόλησης, της εκπαίδευσης, της μετανάστευσης και του αούλου στην Ελλάδα. Έμφαση δίνεται στην αναθεώρηση της Στρατηγικής της Λισσαβόνας και επισημαίνεται ότι στην Ελλάδα οι αλλαγές είναι ευκολότερες μέσω των υποχρεωτικών ρυθμίσεων της Ε.Ε. παρά μέσω ήπιων μηχανισμών σύγκλισης όπως η ΑΜΣ. Το τελευταίο κεφάλαιο του δεύτερου μέρους ασχολείται και πάλι με την ανοιχτή μέθοδο συντονισμού και την εφαρμογή της στο ελληνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Τα πεδία που μελετώνται είναι η κοινωνική ένταξη και οι συντάξεις και παρατηρείται πως η μέθοδος αυτή συμβάλλει στην προώθηση των βασικών αρχών και αξιών αυτού που αποκαλείται ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο.

Το τρίτο και τελευταίο μέρος του βιβλίου αφιερώνεται στη συζήτηση των αλλαγών που έχει επιφέρει η Ε.Ε. στις κεντρικές δομές δύο κairίων για την ευρωπαϊκή διαδρομή της χώρας υπουργείων. Το πρώτο είναι το υπουργείο Εξωτερικών· ο συγγραφέας Αρ. Πασσάς μάς εφιστά την προσοχή στη μεγαλύτερη πολυπλοκότητα που έχουν πλέον να αντιμετωπίσουν τα υπουργεία Εξωτερικών καθώς και τις ευρωπαϊκές ρυθμίσεις αλλά και τις διαδικασίες «κοινωνικοποίησης» με τους ευρωπαίους εταίρους που τα επηρεάζουν. Στη συνέχεια, οι αλλαγές στο ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών συζητούνται σε αρκετό βάθος. Το τελευταίο κεφάλαιο, από τον Ν. Λαζαρίδη, ασχολείται με το υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών και τη σχέση του με την Ε.Ε. Επισημαίνονται οι αλλαγές στον οργανισμό του υπουργείου, σε θέματα που

αφορούν την πολιτική ηγεσία, το ανθρώπινο δυναμικό και τέλος, στις διαδικασίες δημιουργίας πολιτικής.

Συνοψίζοντας, ο συλλογικός αυτός τόμος αποτελεί μια ενδιαφέρουσα καταγραφή σημαντικών αλλαγών που έχει υποστεί η ελληνική δημόσια διοίκηση λόγω της ένταξης και συνεχούς πορείας της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και αφορά τόσο την ελληνική ακαδημαϊκή κοινότητα όσο και τα στελέχη της δημόσιας διοίκησης. Η ενσωμάτωση των συγκεκριμένων ερευνητικών αποτελεσμάτων με τη σχετική θεωρητική συζήτηση θα μπορούσε να αποτελέσει ένα επόμενο εγχείρημα προκειμένου να υπάρξει η δυνατότητα σύγκρισης με παρόμοιες εξελίξεις σε άλλα κράτη-μέλη.

ΣΤΕΛΛΑ ΛΑΔΗ

Θ. Π. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ, *Επιτηρούμενη Δημοκρατία: Η Ηλεκτρονική Παρακολούθηση των Πολιτών στην Κοινωνία της Διακινδύνευσης*, Βιβλιογράμα, Αθήνα 2009, 164 σελ.

Ξ. Ι. ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ, *Ελλειμματική Δημοκρατία. Κράτος και Κόμματα στη Σύγχρονη Ελλάδα*, Αθήνα 2009, 286 σελ.

Αμφότερα τα βιβλία των καθηγητών Θ. Π. Παπαθεοδώρου και Ξ. Ι. Κοντιάδη πραγματεύονται ορισμένες προβληματικές όψεις της σύγχρονης δημοκρατίας. Στο πρώτο, εξετάζεται εάν στην εποχή της παγκοσμιοποίησης αίτημα των εθνικών κοινωνιών δεν συνιστά μόνο η προστασία της ελευθερίας, αλλά και η προστασία της ασφάλειας των πολιτών. Και γεννάται το ερώτημα εάν η υπερβολική ίσως έμφαση στη δεύτερη επιδίωξη, μέσω αντίστοιχων μέτρων δημόσιας πολιτικής, διαμορφώνει μια τρόπον τινά μια «*επιτηρούμενη δημοκρατία*». Αυτή δεν μπορεί παρά να είναι ελλειμματική, όσον αφορά ιδίως την ποιότητα των θεσμών. Η περιγραφή και η ερμηνεία της έννοιας της «*ελλειμματικής δημοκρατίας*» είναι το αντικείμενο της δεύτερης μελέτης.

Η «επιτήρηση», φαινόμενο στο οποίο αναφέρεται το βιβλίο του Θ. Π. Παπαθεοδώρου, έχει να κάνει με την υπερβολική παρακολούθηση των πολιτών σε μια κοινωνία όπου οι κίνδυνοι περισσεύουν, αλλά το αίσθημα ασφάλειας κλονίζεται και λιγοστεύει. Η ασφάλεια έχει τη σημασία της και δεν πρέπει να υποτιμάται η αξία που της αποδίδουν οι πολίτες, που διακατέχονται από το αίσθημα του φόβου ολοένα και περισσότερο στην εποχή μας, είτε πρόκειται για τη ζωή είτε και για την περιουσία τους. Το ζήτημα είναι εάν η